

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційне дослідження
Добровольського Віктора Брониславовича на тему
«Удосконалення фізичної підготовки курсантів-жінок вищих військових
навчальних закладів», подану на здобуття наукового ступеня кандидата наук
з фізичного виховання і спорту за спеціальністю
24.00.02 – фізична культура, фізичне виховання різних груп населення

Актуальність.

У Збройних Силах України спостерігається тенденція до збільшення загальної кількості жінок, які обирають своєю професією військову службу у лавах Збройних Сил України. Збройні Сили України налічують близько 24 000 жіночого контингенту, з них близько 3000 служать на офіцерських посадах.

Службова діяльність, як й військово-професійне навчання курсантів-жінок передбачає довгострокові статичні напруження, значні навантаження функцій пам'яті, уваги, мислення. Низька рухова активність веде до зменшення функціональних резервів як центральної, так і периферичної ланок кровообігу, зміни у всіх ділянках судинної системи (артеріальної, венозної й капілярної).

Якості, які характеризують морально-психологічний портрет військового фахівця, психофізичні якості, що визначають стійкість організму до стресів і матеріалізують професійні знання, навички та вміння у параметри надійності, а також фізичне здоров'я, професійне довголіття, фізична підготовленість військовослужбовців-жінок найбільш ефективно формуються за допомогою систематичних занять фізичною підготовкою і спортом у ВВНЗ.

Дисертаційна робота Добровольського В.Б. вирішує науково-прикладне завдання щодо вдосконалення змісту фізичної підготовки курсантів-жінок ВВНЗ з метою формування достатнього рівня фізичної підготовленості, функціональної готовності, стану здоров'я для виконання завдань за призначенням після закінчення навчання у навчальному закладі та забезпечення формування мотивації для занять фізичними вправами. На сьогодні є достатня кількість наукових робіт, які присвячені тим проблемним питанням підвищення рухової активності жінок, зайнятих працею, яку відносять до режиму гіподинамії.

Але на сьогодні, й автор дисертації Добровольський В.Б. це досить чітко аргументує, вказуючи, що у наукових працях практично відсутні науково обгрунтовані рекомендації щодо процесу фізичної підготовки курсантів-жінок, а існуюча система фізичної підготовки курсантів-жінок є недостатньо ефективною.

Досвід фізичного виховання студенток закладів вищої освіти, на жаль, не може бути використаний повною мірою, так як в цивільних вищих навчальних закладах існує специфічна професійна спрямованість фізичної підготовки, а також умови проведення занять, що відрізняються від умов у вищих військових навчальних закладах.

На актуальність виконаної дисертаційної роботи вказує і той факт, що сьогодні, на відміну від іноземних армій, де простежуються два різних підходи до організації та проведення фізичної підготовки з жінками, у Збройних Силах України лише один – фізична підготовка проводиться спільно з чоловіками, відмінності спостерігаються лише в нормативних вимогах та обмеженні у застосуванні деяких фізичних вправ.

Дисертант доводить, що сучасні підходи до вдосконалення фізичної підготовки курсантів-чоловіків неможливо застосувати для вдосконалення структури та змісту занять з фізичної підготовки курсантів-жінок. Це пов'язано з наявністю військово-прикладних видів спорту, вправ та навантажень, які дівчата не можуть виконувати, крім цього, наявні протиріччя в нормативних вимогах, що не дозволяє об'єктивно оцінити рівень фізичної підготовленості та істотно знижує мотивацію до занять фізичною підготовкою.

Тому, на наш погляд, збільшення кількості жінок у Збройних Силах України, ускладнення умов виконання завдань під час військової служби, недостатня ефективність чинної системи фізичної підготовки, недостатня теоретична та методична обгрунтованість змісту фізичної підготовки курсантів-жінок під час навчання у вищих військових навчальних закладах зумовила автора провести дисертаційне дослідження та у підсумку отримати достовірні наукові результати. Із дисертації та автореферату видно, що представлене на наш розгляд дисертаційне дослідження виконувалось відповідно до Зведеного плану науково-дослідної роботи у галузі фізичної культури і спорту на 2001-2005 рр. за темою

2.1.19 «Фізична підготовка слухачів та курсантів вищих військових навчальних закладів Міністерства оборони України» (номер державної реєстрації 0103U03022); відповідно до плану науково-дослідних робіт на 2005-2010 рр. Управління фізичної підготовки Збройних Сил України за темами “Фізична підготовка військовослужбовців-жінок в умовах реформування Збройних Сил України”, шифр «Стать», №344/36 та «Розроблення теоретично-методичних засад функціонування системи фізичної підготовки військовослужбовців Збройних Сил України», шифр «НФП-2009», №167/1230, (номер держреєстрації 0101U000775); Зведеного плану на 2011-2016 рр. Міністерства оборони України в межах теми «Формування професійних якостей майбутнього офіцера засобами фізичної підготовки під час навчання у військовому навчальному закладі», шифр – «Взаємозв’язок» (номер державної реєстрації 0106U010783) та відповідно до плану наукової і науково-технічної діяльності Управління фізичної підготовки Центрального управління підготовки та повсякденної діяльності військ (сил) Збройних сил України на 2016-2021 рр. за темою «Модель фізичної підготовки у Збройних Силах України зразка 2017 року та перспективи її розвитку», шифр – «Перспектива-ФП» (номер державної реєстрації 0101U001568).

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків базується на достатньому обсязі обстеженого контингенту та проведені автором констатувального педагогічного експерименту, який був спрямований на дослідження стану фізичної підготовленості, функціонального стану, рухової активності, рівень фізичного здоров’я курсантів-жінок за період навчання у ВВНЗ (152), а саме: 1-го курсу (n=26), 2-го курсу (n=29), 3-го курсу (n=31), 4-го курсу (n=31), 5-го курсу (n=35). Для визначення взаємозв’язку показників фізичної підготовленості та функціонального стану курсантів-жінок з рівнем їх успішності навчання автором застосовано метод виділення і порівняння якості навчання полярних груп (n=23; n=22). Також на ступінь обґрунтованості вказує той факт, що автор методично грамотно сформував контрольну (n=35) та експериментальну (n=35) групи для обґрунтування та перевірки ефективності програми фізичної підготовки для курсантів-жінок ВВНЗ. На ступінь обґрунтованості також вказує і

застосування достатньої кількості сучасних методик дослідження та методів математичної статистики.

Стиль і мова дисертації. Дисертація написана науковою українською літературною мовою, методично грамотно, орфографічно та стилістично витримана. Висновки та практичні рекомендації відповідають меті та завданням дослідження, логічно витікають з отриманих та описаних результатів дослідження.

Наукова новизна основних положень, висновків і практичних рекомендацій дисертації визначена тим, що автором, спираючись на проведений аналіз сучасної наукової літератури та отриманих ним результатів, уперше визначено структуру та зміст програми фізичної підготовки курсантів-жінок із врахуванням завдань етапів навчання у вищому військовому навчальному закладі, а саме: етап адаптації, етап професійно-прикладної фізичної підготовки та етап вдосконалення функціональної підготовленості курсантів-жінок; визначено вплив потребово-мотиваційної сфери курсантів-жінок до занять фізичними вправами на ефективність фізичної підготовки під час навчання у ВВНЗ; експериментально перевірено позитивний вплив запропонованої структури та змісту програми фізичної підготовки, яка спрямована на підвищення рівня фізичної підготовленості, функціонального стану, стану фізичного здоров'я та розумової працездатності курсантів-жінок під час навчання у вищому військовому навчальному закладі

Значущість основних положень, висновків і практичних рекомендацій дисертаційної роботи Добровольського В.Б. визначена тим, що у результаті проведеного дослідження, програма фізичної підготовки для курсантів-жінок під час навчання у вищому військовому навчальному закладі може повною мірою бути застосованою у системі професійної діяльності підрозділів, де основну частину особового складу становлять жінки, та у системі організації і проведення фізичної підготовки у Збройних Силах України.

Вірогідність і обґрунтованість основних висновків і положень дисертації обумовлені застосуванням широкого кола методик дослідження, достатньої кількості обстежених, сучасних засобів для їх достовірного вивчення та

системного аналізу, що забезпечило отримання об'єктивної достовірної наукової інформації дисертантом.

Дисертаційна робота **Добровольського Віктора Брониславовича** складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел (210, з них 30 латиницею). Загальний обсяг дисертації складає 230 сторінок. Основний зміст роботи викладено на 173 сторінках. Робота містить 22 таблиці та ілюстрована 44 рисунками.

У **вступі** дисертації автором обґрунтовано актуальність теми, показано зв'язок дослідження з науковими програмами, планами й темами; визначено об'єкт, предмет, мету, завдання та методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; подано інформацію про апробацію результатів роботи та публікації за матеріалами дисертаційного дослідження.

У **першому розділі «Місце фізичної підготовки у системі військово-професійного навчання курсантів-жінок вищих військових навчальних закладів»** проаналізовано та узагальнено результати досліджень провідних науковців із проблеми вдосконалення структури та змісту фізичної підготовки у вищих військових навчальних закладах, висвітлено особливості навчання та майбутньої професійної діяльності курсантів-жінок, визначено теоретичні основи фізичної підготовки, її значення для формування функціональної готовності майбутнього офіцера-жінки та її успішної військово-професійної діяльності.

У **другому розділі «Методи й організація дослідження»** дисертант науково грамотно та методично вірно висвітлює і описує вдало підібрані сучасні методики дослідження, які були застосовані для вирішення поставленої мети та завдань дисертаційної роботи, а саме: аналіз та узагальнення літературних джерел і документальних матеріалів; соціологічні методи дослідження (анкетування); фізіологічні та психологічні методи; методи оцінки фізичного здоров'я за Г. Л. Апанасенком; педагогічне тестування; педагогічний констатувальний та формувальний експерименти; методи математичної статистики.

З метою визначення рівня фізичної підготовленості абітурієнток ($n=843$) та курсанток різних курсів навчання ($n_1=26$; $n_2=29$; $n_3=31$; $n_4=31$; $n_5=35$) було використано тестування за вправами Настанови з фізичної підготовки у Збройних

Силах України, було оцінено обсяг рухової активності дівчат (n=66) за методикою В. П. Малишева. Визначення психофізичних якостей курсантів-жінок проводилося за допомогою коректурної проби (тест з кільцями Ландольта), таблиць Платонова-Шульте та методики визначення інтелектуальних здібностей. Функціональний стан курсантів-жінок було визначено за показниками частоти серцевих скорочень, артеріального тиску, індексів Руф'є, Робінсона, проби Штанге, коефіцієнта Скибінські, експрес-оцінка рівня соматичного здоров'я проводилось за методикою Г.Л. Апанасенка, фізичний стан визначався з використанням результатів виконання фізичних вправ разом з функціональними показниками за методикою К. Царді. Усі результати опрацьовувались на персональному комп'ютері з використанням пакету стандартних програм (Excel 2007, Statistica 10). Дослідження проводилися у п'ять етапів, починаючи від першого (січень 2001 р. – серпень 2002 р.) і завершуючи п'ятим етапом (березень 2017 р. – вересень 2017 р.).

У третьому розділі «Дослідження ефективності фізичної підготовки курсантів-жінок за період навчання у вищому військовому навчальному закладі» автором дисертаційної роботи було визначено напрями вдосконалення структури та змісту фізичної підготовки курсантів-жінок з врахуванням їх потребо-мотиваційної сфери, вихідного рівня фізичної підготовленості дівчат та завдань етапів навчання у ВВНЗ. Показано, що ефективність професійних дій офіцерів-жінок будь-яких військових спеціальностей тісно пов'язана з розвитком їх фізичної підготовленості, що насамперед зумовлено її впливом на покращення професійно важливих характеристик організму, збільшення його функціональних резервів, стійкості до несприятливих чинників.

За результатами констатувального експерименту уточнено важливість питання завчасної готовності курсантів-жінок до своїх військово-професійних обов'язків. Підтверджено, що для їх ефективного виконання жінка повинна мати високий рівень загальної та прикладної фізичної підготовленості.

Аналіз результатів вступних іспитів до ВВНЗ дозволив з'ясувати, що однією з причин недостатнього вдосконалення фізичної підготовленості курсантів-жінок за час навчання за всіма фізичними якостями є низький рівень фізичної

підготовленості контингенту, якій вступає до ВВНЗ. Доведено, що за останні 10 років показники основних фізичних якостей (сила, витривалість, швидкість) достовірно знижуються.

За результатами анкетування випускниць ЗОШ та курсантів-жінок автор довів, що ще однією з причин недостатньої ефективності фізичної підготовки курсантів-жінок у ВВНЗ є відсутність мотивації до занять фізичними вправами. Тенденція до ігнорування фізичного вдосконалення починається ще під час навчання у загальній освітній школі. Тільки 3,45-7,69% учениць старших класів займаються самостійно фізичними вправами або спортом. У ВВНЗ жорстка система навчально-виховного процесу сприяє збільшенню кількості годин для занять фізичними вправами, але до самостійного фізичного вдосконалення бажання мають не більше 15% курсантів-жінок.

Автором доведено, що найгірші показники функціонального стану, а особливо здоров'я мають дівчата старших курсів навчання. Отримані експериментальні дані та їх інтерпретація дозволяють дійти висновку, що для успішності вирішення завдань навчально-виховного процесу курсантам-жінкам необхідно мати досить високий рівень тренуваності організму, запас функціональних резервів і широкий спектр адаптаційних можливостей. Отримані здобувачем результати довели, що для підвищення ефективності навчання заняття з фізичної підготовки необхідно спрямовувати на розвиток загальної витривалості та статичної витривалості м'язів спини, живота і плечового поясу, а також на вдосконалення роботи серцево-судинної, дихальної систем організму жінок, на підвищення стійкості психологічних функцій до режиму тривалої діяльності з обмеженими можливостями у русі.

Також автор вказує перелік наукових праць, у яких були надруковані результати досліджень, що відображені у цьому розділі.

У четвертому розділі «Обґрунтування та перевірка ефективності авторської програми фізичної підготовки для курсантів-жінок вищих військових навчальних закладів» дисертантом обґрунтовано авторську програму та подано результати формульованого педагогічного експерименту.

Добровольський В.Б. спираючись на роботи провідних учених та базуючись на отримані результати констатувального і основного дослідження сформував авторську програму фізичної підготовки для курсантів-жінок вищих військових навчальних закладів, яка суттєво відрізняється від чинної програми та спрямована на забезпечення готовності до виконання службових обов'язків. Здобувачем розроблена та подана структурна модель експериментальної програми фізичної підготовки курсантів-жінок, у якій чітко визначені мета, завдання, засоби, спрямованість та методика проведення занять з урахуванням специфіки кожного етапу навчання у вищому військовому навчальному закладі.

За результатами, отриманими автором, видно, що у курсантів-жінок експериментальної групи показники є достовірно кращими ніж курсантів-жінок контрольної групи, що вказує на високу ефективність впровадження авторської програми. Здобувач довів, що систематичні заняття фізичними вправами за авторською програмою позитивно впливають на функціональний, фізичний стан та стан здоров'я курсантів-жінок. Показники курсантів-жінок експериментальної групи кращі ніж у жінок контрольної групи за параметрами ЧСС, індексу Скибінські, проби Штанге, соматичного здоров'я та фізичного стану. Впровадження авторської програми у навчально-виховний процес курсантів-жінок достовірно позитивно вплинуло на вдосконалення їх фізичної підготовленості, яка покращилася в ЕГ, та достовірно перевищує показники курсантів-жінок КГ, починаючи з першого етапу авторської програми. Також покращилися показники мотивації та відвідування самостійних занять курсантів-жінок ЕГ у порівнянні з контрольною групою.

Наприкінці розділу автор вказує перелік наукових праць, у яких були надруковані результати досліджень, що відображені у цьому розділі.

У п'ятому розділі «Аналіз та узагальнення результатів дослідження» дисертант узагальнює проведений аналіз отриманих результатів дослідження.

У процесі дисертаційного дослідження автором розширено результати досліджень окремих науковців, підтверджено вже існуючі данні в науковій літературі. Висновки та практичні рекомендації витікають з отриманих та описаних в роботі результатів, поставленим меті та задачам дослідження.

Дисертаційна робота оформлена відповідно до вимог, в ній наявна повна ідентичність змісту автореферату й основних положень кандидатської дисертації.

Основні положення дисертації достатньо повно відображені в авторефераті. Результати дисертаційної роботи відображено у 18 публікаціях, з них 11 – у наукових фахових виданнях України; 1 з них – у виданні внесеному до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus; 7 – у інших виданнях, 6 – виконано одноосібно. Основні положення роботи також були апробовані на Всеукраїнських та Міжнародних науково-практичних конференціях.

Практичний ефект роботи підтверджений актами впровадження до системи фізичної підготовки Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка (акт від 31.03.2017), Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (акт від 23.03.2017) та Житомирського військового інституту імені С. П. Корольова (акт від 04.04.2017).

Таким чином, дисертаційна робота Добровольського Віктора Брониславовича містить в собі кількісний та якісний аналіз отриманих наукових даних, який свідчить про достовірність теоретичних і практичних результатів дослідження, які є новим здобутком для теорії і практики фізичного виховання. Високий науковий та практичний рівень організації та проведення експериментального дослідження забезпечувався досвідом викладацької і практичної діяльності здобувача. Добровольський В. Б. особисто провів інформаційно-патентний пошук, розробив та апробував авторську програму, отриманий матеріал опрацював за допомогою комп'ютерних і математичних методів аналізу, на підставі чого були сформульовані відповідні висновки та практичні рекомендації.

Автореферат дисертаційного дослідження Добровольського В. Б. оформлений відповідно до існуючих вимог і повністю розкриває особливості проведеного дослідження та його результати. Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації.

Отже, обсяг проведених досліджень, кількість та якість застосованих сучасних методик, загальна подовженість проведеного педагогічного експерименту та проведений системний і достовірний аналіз отриманих

результатів за допомогою сучасних математичних обчислювань цілком достатні для отримання вірогідних наукових даних, науково-обґрунтованих висновків та практичних рекомендацій.

Є всі підстави класифікувати дисертаційну роботу Добровольського В.Б. як завершене наукове дослідження, що містить нові наукові положення, має конкретну наукову новизну та практичне значення для фізичного виховання і спорту.

Але, оцінюючи в цілому позитивно дисертаційну роботу Добровольського В. Б., вважаємо за доцільне задати дискусійні питання висловити окремі зауваження та побажання:

1. З якою метою здобувач у першому розділі на стор. 40 представив рисунок 1.1. – Зміст і місце фізичної підготовки військовослужбовців-жінок у системі бойової підготовки військ, якщо дисертаційне дослідження присвячено структурі та змісту фізичної підготовки курсантів-жінок ВВНЗ?

2. На стор. 41–42 у підпункті 1.4. мова повинна йти безпосередньо про особливості жіночого організму у режимі професійного навчання у вищих військових навчальних закладах, а дисертант додатково надає інформацію про місце та важливість фізичних вправ у руховій активності, у профілактиці і попередженні різних захворювань, що на нашу думку є недоречним.

3. У розділі 2 на стор. 57 визначено, що тестування фізичної підготовленості курсантів-жінок проводилося за вправами Настанови з фізичної підготовки, яка є основним керівним документом з організації фізичної підготовки у Збройних Силах України. Прошу дати роз'яснення, за якою саме Настановою проводилося тестування тому, що за період дисертаційного дослідження цей документ змінювався тричі: у 1997, 2009 та 2014 роках.

4. З матеріалів роботи, у підрозділі 3.1, видно, що Ви досліджували динаміку рівня фізичної підготовленості абітурієнок, які вступають до ВВНЗ, у період з 2007 по 2012 роки, 2016 та 2017 роки. Хотілось би почути пояснення, чому відсутні дані за період з 2012 по 2016 роки? Та що, на Вашу думку, є причиною регресивної динаміки рівня фізичної підготовленості дівчат за останні 10 років?

5. На стор. 97–98 за показником ЧСС автор робить висновки про фізіологічне старіння організму курсантів-жінок протягом навчання, про наявність у курсанток старших курсів тахікардії (ЧСС збільшилася з 72,8 уд/хв. до 76,1 уд/хв) та про ознаки гіпертонічного стану серцево-судинної системи у деяких дівчат старших курсів (САТ збільшився з 121,2 мм рт.ст. до 126,4 уд.хв.). На нашу думку такий висновок є не коректним.

6. На стор 102 опис рисунку 3.16 – Оцінка соматичного здоров'я курсантів-жінок протягом навчання у ВВНЗ не співпадає з даними представленими на діаграмі.

7. Прошу пояснити, чому в таблиці 4.1. дисертаційної роботи та таблиці 3 автореферату при описі чинної програми фізичної підготовки курсантів-жінок Ви виділили лише три розділи: загальна фізична підготовка – 40 %; рукопашний бій – 30 %; прикладна фізична підготовка – 30 %, при цьому не зазначили такі розділи як подолання перешкод та метання гранат, військово-прикладне плавання та веслування, легка атлетика та прискорене пересування та ін.?

8. Поясніть будь-ласка, чому у висновках, п. 4 дисертаційної роботи, представлено перелік видів спорту, які обрали респонденти (39,5% - різновиди аеробіки, 24,3% – легка атлетика, 21,8% – фітнес 6,1% – кросфіт та 8,3% – інші види спорту), а на рисунку 3.6 стор. 79 окремих видів спорту з цього переліку не має?

9. Авторська програма передбачає проведення занять з фізичної підготовки у пункті постійної дислокації. Нас цікавить питання, яким чином проводилися заняття за авторською програмою у польових умовах?

10. В дисертаційній роботі також зустрічаються окремі орфографічні та стилістичні помилки.

Але, зазначені у відгуку зауваження і побажання не є суттєвими, не носять принципового характеру і тому, в цілому, не применшують наукової цінності та практичної значущості даного дисертаційного дослідження, й ніяким чином не можуть вплинути на високу оцінку рецензованої роботи.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Отже, підсумовуючи наведене, можна зазначити, що дисертаційне дослідження Добровольського Віктора Брониславовича на тему «Удосконалення фізичної підготовки курсантів-жінок вищих військових навчальних закладів», є актуальним, самостійним і завершеним, має наукову новизну, теоретичну і практичну значущість, що в сукупності вирішують конкретні наукові завдання в галузі фізичного виховання і спорту. Структура, зміст дисертації, отримані результати та наведені висновки і практичні рекомендації, фахові публікації автора повністю відповідають п. 11 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор Добровольський Віктор Брониславович, заслуговує присудження наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання і спорту за спеціальністю 24.00.02 – фізична культура, фізичне виховання різних груп населення.

Офіційний опонент,
доцент кафедри фізичного виховання,
спеціальної фізичної підготовки і спорту
Житомирського військового інституту ім. С. П. Корольова,
кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент

О. М. Боярчук

Підпис Боярчука О.М. засвідчую
Начальник відділу персоналу та стройового
підполковник

О. В. Ковальчук